

Б. Малтабаров

Социол.и.к., доценттин м.а.

К.Карасаев ат. Бишкек гуманитардык университети,
Кыргызстандагы социологиялык ассоциациясынын Вице президенти (SAK)
b.maltabarov@mail.ru

ДИН СОЦИОЛОГИЯСЫНДА ДИНЧИЛДИК ТҮШҮНҮГҮ

ПОНЯТИЕ РЕЛИГИОЗНОСТИ В СОЦИОЛОГИИ РЕЛИГИИ

A CONCEPT OF RELIGIOUSNESS IS IN SOCIOLOGY OF RELIGION

Аннотация: Заманбап дин социологторунун арасында “динчилдик” түшүнүгү өтө көп талдоого алынууда. Динчилдиктин деңгээлинен жалпы коомдун динчилдиги түзүлөт, бул түшүнүк катары жалпы динчилдиктин деңгээлдери талданып, жыйынтыгы жалпыланат жана мамлекеттеги элдин динге болгон көз караштары аныкталат.

Түйүндүү сөздөр: дин, динчилдик, динчилдиктин деңгээли, социология, дин социологиясы

Аннотация: В современной социологии религии понятие “религиозность” очень часто подвергается анализу. Анализируется религиозность как понятие, а результаты будут обобщены, от уровня религиозности, зависит уровень религиозности общества и будет определен взгляды населения государства к религии.

Ключевые слова: религия, религиозность, уровень религиозности, социология, социология религии.

Abstract :In modern sociology of religion concept a “religiousness” is very often exposed to the analysis. A religiousness as concept is analysed, and results will be обобщены, from the level of religiousness, a level depends religiousness of society and will be certain looks of population of the state to religion.

Keywords: religion, religiousness, level of religiousness, sociology, sociology of religion.

Заманбап дин социологторунун арасында “динчилдик” түшүнүгү өтө көп талдоого алынууда. Себеби, динчилдиктин деңгээлинен жалпы коомдун динчилдиги түзүлөт, бул түшүнүк катары жалпы динчилдиктин деңгээлдери талданып, жыйынтыгы жалпыланат, ошол бир мамлекеттин элинин динге болгон көз-караштары белгилүү болот. Социологиялык изилдөө 2016 жылдын октябрь айында Бишкек шаарында жана Чүй обласында, Ош шаарында жана Ош облусунда өткөрүлгөн. Бул социологиялык изилдөөнүн негизинде динчилдикти аныкташ үчүн респонденттерге төмөндөгү суроону

бердик: “Сиз өзүңүздү Аллага/Кудайга ишенген адам деп эсептейсизби?” Бул суроонун жыйынтыгы менен таанышып көрсөк, 73,5% респонденттер “ооба, мен өзүмдү толугу менен динге ишенген адаммын” деп жооп беришкен. Бул суроого “мен өзүмдү динге бир аз ишенген адаммын” деп 14,1% сурамжылоого катышкандар белгилешсе, “мен динге ишенбеген адаммын, мен атеистмин” - деп 2,4% респонденттер бул суроого жооп беришкен. Ушул эле суроого 6,2% респонденттер айта албайм деп жана 3,8% суралгандар бул суроого жооп берген эмес (1- таблицаны караңыз).

Таблица 1.

“Сиз өзүңүздү Аллага/Кудайга ишенген адам деп эсептейсизби?”

№	Жооптор	Процент менен
1.	Ооба, мен өзүмдү толугу менен динге ишенген адаммын деп ойлойм	73,5
2.	Ооба, мен өзүмдү Аллага бир аз ишенген адаммын деп эсептейм	14,1
3.	Жок, мен динге ишенбеген адаммын / атеистмин	2,4
4.	Айта албайм	6,2
5.	Жооп жок	3,8
6.	Бардыгы	100,0

Динге ишенген адамдардын динчилдигин билгенден кийин, биз төмөнкү суроону респонденттерге бердик: “Эгер сиз динге ишенген адам болсоңуз, анда Сиз кайсы динди тутасыз/карманасыз?”

Бул суроого 78,6% респонденттер ислам динин тутабиз, карманабиз деп жооп беришкен. Тарыхка көз чаптырсак, ислам дини Кыргызстандын аймагында 751 жылдан бери түндүктө (атактуу Талас салгылашуусу) тарай баштаса, түштүктө андан дагы эрте башталган. Ислам динин тутуу эне сүтү менен сиңип келе жаткан мин жылдарды карыткан социалдаштыруучу процесс. Ошол процесс «Совет доорундагы» коммунисттик партиянын 70 жылдан ашык залалы, дагы эле 40-50 жаштан жогору инсандардын аң-сезимине таасирин ушул күнгө чейин тийгизип келе жатканы бул изилдөөдө белгилүү болду [2].

Бирок Кыргыз Республикасы азаттыкка чыккандан бери, ар бир инсан каалаган дининин талаптарын аткара берсе болот, дин эркиндиги дагы көз карандысыздык менен кошо келген. Христиан динин православие багытын тутабиз - деп, ар бир онунчу респондент (10,9%) жооп берсе, католицизм багытын карманабиз - деп 0,6% респонденттер жана (0,9%) сурамжылоонун катышуучулары протестантизм багытын тутабиз деп белгилешкен.

Буддизм динин 0,6% респонденттер тутабиз деп белгилеше, иудаизмди 0,2% респонденттер карманабиз деп жооп беришкен. Башка диндин багыттарын тутабиз деп 0,9% суралгандар жооп беришкен. Ал эми 2,4% респондент, бул суроого, бир дагы динди тутпайм - деп жооп беришкен. Бул Кыргызстандагы атеисттердин, бир дагы динге ишенбегендердин деңгээлин көрсөтөт (2- таблицаны караңыз).

Таблица 2.

“Эгер сиз динге ишенген адам болсоңуз, анда сиз кайсы динди тутасыз/карманасыз?”

№	Жооптор	Процент менен
1.	Ислам	78,6
2.	Буддизм	0,6
3.	Православие	10,9
4.	Иудаизм	0,2
5.	Протестантизм	0,9
6.	Бир дагы динди тутпайм	2,1
7.	Католицизм	0,6
8.	Башка	0,9
9.	Жооп жок	5,1
10.	Бардыгы	100,0

Бардыгыбызга маалым болгондой, исламда төрт мазхаб бар. Мисалы, кыргыздар, казактар, өзбектер ханафи мазхабы менен кылымдардан бери жашап келишет. Мазхабтар жана ханафи мазхабы деген эмне деген суроого жоопту “Куран нуру” институтунун ректору Садыбакас Доолов исламдын сунни багытында төрт мазхаб же жол, башкача айтканда ислам укук таануусунун жана ишенимдеринин калыптанган түшүнүгү бар экенин айтат. – “Мазхаб - жол дегенди түшүндүрөт. Ислам дининде төрт мазхаб бар. Алар: ханафи, шаафи, ханбали жана малики. Дүйнө жүзүндө 69 пайыз мусулмандар

ханафи мазхабы менен жашайт. Ханафи мазхабында жашаган адам шаафи же дагы башка мазхабда жашаган адамды жек көрбөйт, алардыкы туура эмес деп айтпайт. Анткени, ал төрт мазхаб тең Куран жана хадистин негизинде жашайт. Пайгамбарыбыз мисалы, бир эле маселеде 3-4 жолу хадис айтышы мүмкүн эле жана айткан. Ар бир имам алардын ичинен каалаганын хадиске, аны угуп, жеткирүүчүгө карап, тандап алган, болгон айырмасы ушул гана [1].

Жогоруда айтылган пикирлерден кийин, биз респонденттер мазхабдарды таанышабы, аларды айырмалай алышабы – деген суроолорго жооп алуу максатында респонденттерден: “Эгер сиз мусулман болсоңуз, анда өзүңүздү кайсы мазхабга (агымга) кошосуз?”- деген суроону респонденттерге узатканбыз, анда 30,1% сурамжылоонун катышуучулары Ханафий мазхабына өзүбүздү кошобуз деп жооп беришкен. Маликий мазхабына 3,0% респонденттер кошсо, 1,3% суралгандардын пикири боюнча шафии мазхабына өздөрүн кошушту. Ханбалий мазхабына таандыкпыз -деп, 0,2% респонденттер белгилешкен. Ар бир бешинчи респондент (19,7%) бул суроого, мазхаб деген эмне экенин билбейм деп жооп беришсе, ал эми ар бир төртүнчү суралгандар (26,1%) бул суроого жооп айта алышкан эмес. (3 - таблицаны караңыз).

Таблица 3.

“Эгер сиз мусулман болсоңуз, анда өзүңүздү кайсы мазхабга (агымга) кошосуз?”

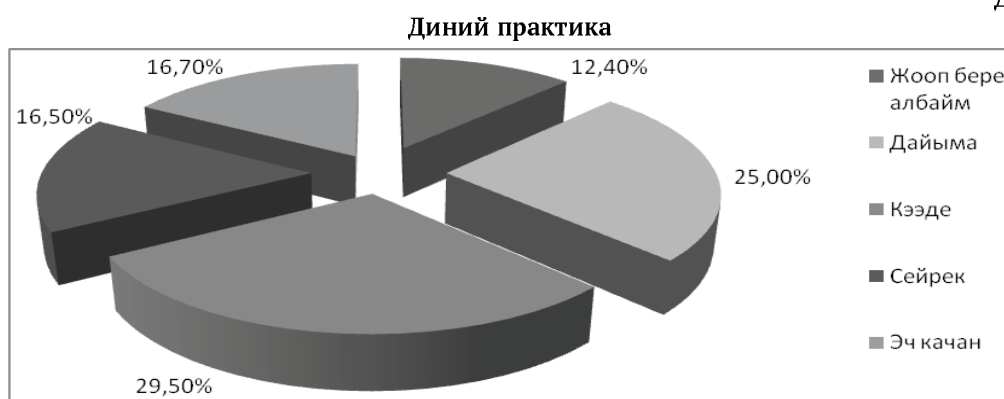
№	Жооптор	Процент менен
1.	Маликий мазхабы	3,0
2.	Ханафий мазхабына	30,1
3.	Ханбалий мазхабына	0,2
4.	Шафий мазхабына	1,3
5.	Мазхаб деген эмне экенин билбейм	19,7
6.	Айта албайм	26,1
7.	Жооп жок	19,7
8.	Бардыгы	100,0

Динчилдиктин деңгээлин билиш үчүн биз төмөнкү суроону респонденттерге бердик: “Мечитке / чиркөөгө / сыйынуу үйүнө кандай тездикте барып турасыз?”. Бул суроого, мечитке / чиркөөгө/ сыйынуу үйүнө дайыма барып турам - деп, ар бир төртүнчү (25,0%) респонденттер жооп беришти. Мечитке / чиркөөгө/ сыйынуу үйүнө кээде гана барам - деп ар бир үчүнчү (29,5%) респондент жооп берген.

Мечитке / чиркөөгө/ сыйынуу үйүнө сейрек барып турам - деп 16,5% респонденттер айтышкан. Мечитке / чиркөөгө/ сыйынуу үйүнө эч качан барган эмесмин - деп 16,7% респонденттер белгилесе, ал эми 12,4% респонденттер бул суроо такыр жооп берген эмес (1 - диаграмманы караңыз).

Мусулмандарга ороzonу, христиандарга постту кандай тездикте кармоону билиш үчүн биз: “Ороzonу, посту кандай тездикте кармап турасыз?” деген суроону респонденттерге бердик, жыйынтыгы төмөнкүдөй болду. Дайыма ороzonу/посту кармайбыз деп 37,6% респонденттер жооп беришти.

Диаграмма 1.

Мусулмандарга ороzonу, христиандарга постту кандай тездикте кармаону билиш үчүн биз: “Ороzonу, постту кандай тездикте кармап турасыз?” - деген суроону респонденттерге бергенибизде респонденттердин 37,6%ы - дайыма ороzonу/посту кармайбыз деп жооп беришти. Кээде гана ороzonу, постту кармап турабыз деп -23,1%, сейрек ороzonу/постту/кармайбыз деп - 12,6% жана эч качан кармаган эмеспиз - деп 17,3% респонденттер жооп беришкен. Бул суроого ар бир онунчу (9,4%) респондент жооп бере алган эмес (4 - таблицаны караңыз).

Таблица 4.

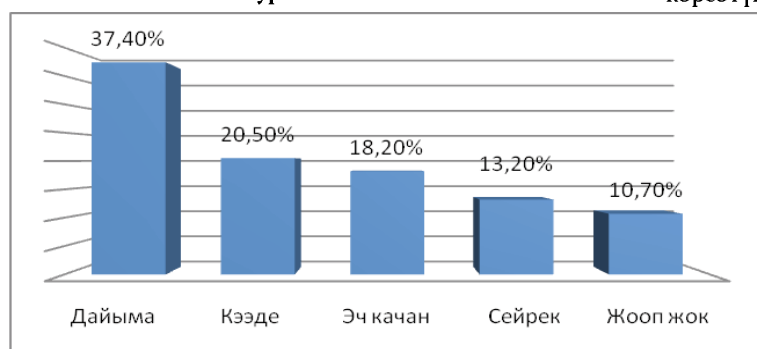
Ороzonу, постту кандай тездикте кармап турасыз?

№	Жооптор	Процент менен
1.	Жооп жок	9,4
2.	Дайыма	37,6
3.	Кээде	23,1
4.	Сейрек	12,6
5.	Эч качан	17,3
6.	Бардыгы	100,0

Негизги динчилдиктин дагы бир эрежеси, бул намаз окуу жана сыйынуу, бул боюнча респонденттердин 37,4%ы - “намаз окуу жана сыйынууну дайыма аткарам” - деп жооп беришкен. Кээде гана намаз окуйбуз жана сыйынабыз - деп ар бир бешинчи (20,5%), сейрек гана бул диний эрежелерди аткарабыз - деп 13,2% респонденттер жооп беришкен. Намаз окуу жана сыйынууну эч качан аткарбайм деп 18,2% сурамжылоонун катышуучулары жоопторун беришкен (2 - диаграмма караңыз).

Диаграмма 2.

Намаз окуу жана сыйынууну аткарып турасызбы?

Дин таанууда диний китептерди окуу керектигин билебиз. Бул боюнча респонденттер диний китептерди окуп турушканын билдиришкен. Куранды - мусулмандар, библияны - христиандар - “дайыма окуйм” - деп ар бир үчүнчү (32,1%) жана кээде гана деп ар бир төртүнчү (25,9%) респондент жооп берген. Анча көп эмес адамдар гана Куранды, библияны окуйбуз деп (16,7%) сурамжылоонун катышуучулары бул суроого жооп беришкен. Куранды, библияны эч качан окуп көрбөдүк - деп 15,4% респонденттер жана ар бир онунчу респондент бул суроого ушундай жоопторду беришти (5 - таблицаны караңыз).

Таблица 5.

Куранды, библияны окуп турасызбы?

№	Жооптордун варианттары	Процент менен
1.	Жооп жок	10,0%
2.	Дайыма	32,1
3.	Кээде	25,9
4.	Сейрек	16,7
5.	Эч качан	15,4
6.	Бардыгы	100,0

Ар дин жана анын өкүлдөрү өз диндерин таратып жаңы адептерге ээ болгонго 25 жылдан бери аракет жасап жүргөнү бардыгыбызга маалым. Өзгөчө христиан дининин протестант багытындагылар прозелитизм иши коомчулуктарда өзгөчө нааразычылыктарды жаратууда. Ошол үчүн бул маселе боюнча дагы респонденттерге төмөндөгү суроону бергенибиз: “Өзүңүздүн диниңизди жайылтуу иштерине кандай тездикте катышып турасыз?”. “Дайыма” деп 13,5%, “кээде” - деп 18,6% жана сейрек деп - 20,3% респонденттер өздөрүнүн диндеринин жайылтуу иштерине катышуу деңгээлдерин көрсөтүшкөн. 36,8% респонденттер өздөрүнүн динин жайылтуу иштерине эч качан катышкан эместигин айтса, 9,0% респонденттер бул суроого жооп берүүдөн баштаргышкан. (6 - таблицаны караңыз).

Таблица 6.

Өз динин жайылтуу иштерине катышуу

№	Жооптордун варианттары	Процент менен
1.	Дайыма	13,5
2.	Кээде	18,6

БИШКЕК ГУМАНИТАРДЫК УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ

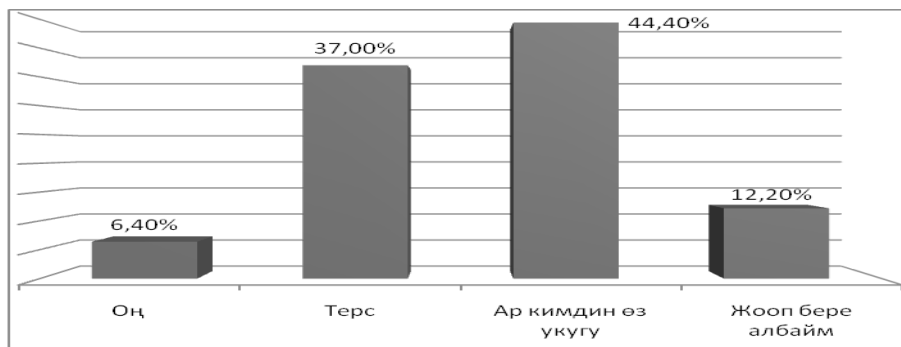
3.	Сейрек	20,3
4.	Эч качан	36,8
5.	Жооп берүү кыйын	9,0
6.	Бардыгы	100,0

Кийинки суроодо биз респонденттердин өз дининен башка динге өтүп кетсе, алардын көз карашын билиш үчүн: “Эгер кимдир бирөө өз дининен башка динди кабыл алса, кандай карайт элениз?” деген су-

роону респонденттерге бердик. Сурамжылоонун жыйынтыгын карасак, 44,4% респонденттер өз дининен башка динди кабыл алуу, ал ар кимдин өз укугу деп жооп беришти. Эгерде инсан өз динин таштап башка динге өтүп кетсе, бул терс көрүнүш - деп 37,0% респонденттер жооп берише, жок бул оң көрүнүш деп сурамжылоонун катышуучуларынын 6,4%ы айткан. Ал эми 12,2% респонденттер жооп бере албайм деп жооп беришкен (5 - диаграмманы караңыз).

Диаграмма 5.

Респонденттердин прозелитизмге болгон көз карашы

Жыйынтыктап айтканда, биздин социологиялык изилдөөдө 78,6% – ислам динин, 10,9% – православиени, 0,6% – католицизмди, 0,9% – протестантизмди, буддизмди – 0,6% жана иудаизмди – 0,2% респонденттердин пикири боюнча карманганы бул изилдөөдө белгилүү болсо, мечитке / чиркөөгө/ сыйынуу үйүнө дайыма - 25,0%, кээде гана - 29,5%, сейрек - 16,5% респонденттер барганы аныкталса. Куранды, библияны – “дайыма окуйм” деп 32,1%, кээде гана деп ар бир төртүнчү жана 16,7% сурамжылоонун катышуучуларынын пикири боюнча тастыкталды. Өзүнүн динин жайылтуу иштерине дайыма 13,5%, “кээде” - 18,6% жана сейрек - 20,3% респонденттер катыша турганын билдик. Бул изилдөөдө 44,4% респонденттердин пикири боюнча, өз дининен башка динди кабыл алуу, ал ар кимдин өз укугу деп билсек, 37,0% респонденттер.

Жогорудагы өткөрүлгөн сурамжылоодо респонденттердин пикири боюнча бул терс көрүнүш экенин белгилүү болду.

Жогоруда белгиленгендей, Кыргыз Республикасында динчилдик маселесин дагы мамлекет тарабынан дин саясатын жүргүзүп жатканда эске алуу менен, туура пайдаланса, биздин мамлекетибиздин пайдубалы бекемдөөсүнө жана өнүгүшүнө алып келмек.

Адабияттар

1. Бактыбаев З. Ханафия мазхабы деген эмне? Интернет булак: http://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan_religion_islam_mazhab_feb2014/25262494.html.

2. Исев К., Шаршенбиева Т., Сыргабаев С., Малтабаров Б., Асангулова Ж. Кыргыз Республикасын бекемдөө жолдорун талдоо (социологиялык изилдөөнүн жыйынтыктары). – Б.: “Avrasya Press», 2016. - 168 с.